
Надія ДУДНИК
(Дрогобич, Україна)

ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ ДИТИНИ З ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ІДЕЙ МАРІЇ МОНТЕССОРІ

Тенденції розвитку сучасного суспільства ставлять нові вимоги до процесу підготовки дитини на всіх рівнях освіти. Реформування стосується як основної школи (НУШ), так і першої ланки освіти – дошкільної. В умовах швидкого технологічного прогресу, домінування інформаційних технологій важливим стає завдання налагодження співпраці педагогів, батьків та громадськості у створенні умов для гармонійного розвитку особистості дитини, зокрема, у сфері сприяння її саморозвитку. На окреслення цих проблем спрямовані офіційні освітні документи: Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст., Закон України «Про дошкільну освіту», Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» та інші освітні програми, зокрема «Українське дошкільня». Вихідною умовою оновлення сучасної системи дошкільної освіти є організація педагогічного процесу, в основі якого лежить «ідея розвитку дитини, а центром оновлення змісту, форм і методів виховання й навчання дитини є вчення про цінність і сенс її буття» [1].

Активне застосування досягнень науково-технічного та інформаційного прогресу спрощують життєдіяльність людей, що спонукає до малорухливого способу існування, пасивне споживання напівфабрикатів у їжі тощо. Діти спостерігають і наслідують дорослих, у них зменшується активність до самостійного розвитку за допомогою дослідження, сенсорних вправ, спостереження за природою, догляду власного одягу, зацікавленості до ручної праці, естетичного оздоблення житла, прояв соціальної

активності. У виховній стратегії існує проблема низького рівня сформованості самостійності дітей дошкільного віку відносно їх вільних можливостей та соціальних потреб.

Сучасна дошкільна освіта стоїть перед завданням відбору ефективних педагогічних методик та технологій, здатних задовольнити вимоги часу стосовно розвитку дітей, починаючи з дошкільного віку. Вивчення та опрацювання педагогічних систем і методик особистісно орієнтованого характеру розвитку дошкільників передбачає звернення як до вітчизняного, так і зарубіжного досвіду, зокрема, авторських педагогічних систем.

Феномен самостійності дитини як прагнення до пізнання світу й власних можливостей мають місце у дослідженнях педагогів, психологів, фізіологів. Цілісну систему їх розвитку у методичних рекомендаціях презентує всесвітньо відома італійська педагогиня Марія Монтесорі. Завдяки багаторічним науковим дослідженням та практичній роботі з дітьми вона довела гіпотезу про те, що спеціально організоване розвивальне середовище й автодидактичний матеріал з методично правильною співпрацею дорослого забезпечує умови та засоби для розвитку дитячої самостійності. Основні вимоги до розвивального середовища: безпека для вільного руху та доступу, естетична привабливість і натуральні матеріали, практичність у життєдіяльності, сталі місця предметів, обмеження простору при діяльності дитини, тематичні зони [2]. Діяльність педагога як помічника дитини має характер спостереження, презентації невідомого матеріалу, вільний вибір дитиною, щоб виконати головний девіз «Допоможи мені зробити все самостійно!» [8].

Важливим відкриттям наукової теорії у антропологічних спостереженнях М. Монтесорі було визначення в розвитку дитини особливих періодів, які вона назвала сенситивними (найбільш інтенсивними у сприйманні нового, засвоєнні знань та розвитку умінь). Метод Монтесорі -педагогіки визначає «поляризацію уваги» [7, с. 32], особливістю якої є зосередженість на певній властивості досліджуваного предмета. Тому набори дидактичних матеріалів складаються за темами осередків, зон розвитку (сенсорний, математичний, мовленнєвий, практичного життя, космічний).

Ще одним методом у створенні умов для саморозвитку дитини в умовах ЗДО є комплектування різновікових груп, де діти дошкільного віку через наслідування дій трохи старших за себе, а старші стають для молодших наставниками і помічниками у пізнанні, проявляють кращі соціальні риси. Таким чином, вільний саморозвиток дитини проходить у способи організації її роботи у спеціально обладнаному середовищі. Педагогиня вважала, що для отримання освіти потрібно враховувати різновекторність інтересів дитини у цілісному сприйманні світу, дослідженню його властивостей, у створенні структурності й логічності для подальшого використання.

Крім зонування освітнього простору, має значення й естетична привабливість самих дидактичних матеріалів, а також колір стін, освітлення, доступність для роботи дитячих меблів, присутність у приміщенні гарних культурно цінних предметів (картини, вази, гобелена, класичної музики тощо). Долучення дитини до світу прекрасно повинно відбуватися з раннього віку як норма життєдіяльності.

Підготовка педагога до діяльності в Монтесорі-школах передбачає розуміння гуманістичних ідей, врахування індивідуальних особливостей розвитку дитини, знання психології й використання спостереження як основного методу дослідження дошкільника. Педагог повинен розмовляти не гучно, спокійно поводитися, бути привабливим, одяг – зручний, охайний, естетично привабливий. Рухи спокійні й плавні, хода тиха і природна.

На відміну від традиційної системи освіти, в умовах якої педагог наперед знає, що будуть робити діти на заняттях, бо вони заплановані, монтесорі-педагог займається облаштуванням середовища, яке викликає інтерес у дітей, змінює періодично матеріали, щоб вони відповідали індивідуальними запитами кожної дитини. Він ніколи не знає, що малюки оберуть для дослідження, тому спонтанно приймає рішення разом з ними, що будуть разом вивчати, за чим вести спостереження. Тому кожен новий день перетворюється на пригоду. Педагог не передає свій досвід і знання дітям, а разом з ними освоює оточуючий світ через самостійну діяльність, що робить взаємини партнерськими.

Стверджуємо, що фундамент особистісного розвитку людини закладається в роки дошкільного дитинства і, тому має вагоме значення для її подальшого успішного життя. Самонавчання у власному темпі, свобода вибору слугують найкращим засобом виховання самостійності дитини, а розуміння й прийняття іншого у просторі групи, вибір партнера для спільної діяльності, визнання права індивідуального розвитку кожного дають підставу вважати педагогіку М. Монтесорі гуманістичною й актуальною в умовах сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / наук. кер. та заг. ред. О.Л. Кононко. 5-те вид., виправл. Київ : Світоч, 2021. 456 с.
2. Михальчук Т. Як відрізнити справжню Монтесорі-групу від несправжньої: пам'ятка для батьків та педагогів. *Дошкільне виховання*. 2014 № 8. С. 34–38.
3. Монтесорі М. Освіта і мир. Київ : ТОВ 7 БЦБ, 2023. 166 с.
4. Прибильська. Н., Проценко Н. Сенсорне виховання в педагогіці Монтесорі. *Дошкільне виховання*. 2014. № 8. С. 9–11.
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Дата оновлення 02.07.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення : 25.07.2023).
6. Савченко М.В. Вплив ігрової діяльності на виховання самостійності в дітей дошкільного віку. *Наука і освіта*. 2011. № 4. С. 358–361.
7. Чепіль М., Дудник Н. (2017) Педагогіка Марії Монтесорі : навч. посіб. Київ : ВД «Слово»,. 2017. 272 с.
8. Montessori M. Education for people. Montessori Padagogik heute. Frankfurt a. M. : Fischer, 1992. 160 p.